

G‘ARB VA SHARQ FALSAFASIDA JAMIYAT TUSHUNCHASI

Zaripova Gulasal Olimovna

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti Xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi
1-bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada G‘arb va Sharq falsafalarida jamiyat tushunchasining tarixiy, madaniy va nazariy asoslari tahlil qilinadi. G‘arb falsafasida individualizm va ijtimoiy tuzilma masalalari qanday yoritilganligi, Sharq falsafasida esa jamiyat va inson o‘rtasidagi uyg‘unlik tamoyillari asosida qarashlar shakllangani o‘rganiladi. Turli falsafiy maktablar orqali jamiyatga bo‘lgan yondashuvlar solishtiriladi va ularning zamonaviy ahamiyati tahlil qilinadi*

Kalit so‘zlar: *G‘arb falsafasi, Sharq falsafasi, jamiyat tushunchasi, ijtimoiy tafakkur, individualizm, uyg‘unlik, falsafiy yondashuv.*

Annotation: *This article analyzes the historical, cultural, and theoretical foundations of the concept of society in Western and Eastern philosophy. It examines how issues of individualism and social structure are addressed in Western thought, while in Eastern philosophy, the concept of harmony between the individual and society is emphasized. Different philosophical schools' approaches to society are compared, and their contemporary relevance is evaluated.*

Keywords: *Western philosophy, Eastern philosophy, concept of society, social thought, individualism, harmony, philosophical approach.*

Аннотация: *В данной статье анализируются исторические, культурные и теоретические основы понятия общества в западной и восточной философии. Рассматривается, как в западной философии освещаются вопросы индивидуализма и социальной структуры, тогда как в восточной подчеркивается гармония между человеком и обществом. Сравниваются подходы различных философских школ к пониманию общества и оценивается их современное значение.*

Ключевые слова: *западная философия, восточная философия, понятие общества, общественная мысль, индивидуализм, гармония, философский подход.*

Jamiyat falsafasi, insonning ijtimoiy mavjudligi va uning o‘zaro aloqalari haqida chuqur fikr yuritadigan falsafiy yo‘nalishdir. G‘arb va Sharq falsafalarida jamiyat tushunchasi turlicha shakllangan, har birida o‘zining maxsus yondashuvi va qadriyatlari mavjud. G‘arb falsafasi ko‘pincha individualizm va erkinlikka, Sharq falsafasi esa uyg‘unlik va jamiyatda o‘zaro mas’uliyatga urg‘u beradi. Bu maqolada G‘arb va Sharq falsafalarida jamiyat tushunchasining shakllanishi, asosiy g‘oyalari va ularning zamonaviy ahamiyati tahlil qilinadi.

G‘arb falsafasida jamiyatning asosiy qadriyatlari individning erkinligi va huquqlari bilan bog‘liq. Renessans davridan boshlab, insonning individual huquqlari va erkinliklari G‘arb falsafasining markaziy masalasiga aylangan. Hobbes, Locke, Rousseau kabi mutafakkirlar jamiyatning asosini shaxsiy erkinlik, egalik huquqi va davlatning fuqarolar ustidan nazoratining muvozanatida ko‘rgan. Ularning fikricha, jamiyatda har bir shaxsning huquqlari va erkinliklari ta’minlanishi kerak, davlat esa bu huquqlarni himoya qilish va ijtimoiy tartibni saqlash bilan shug‘ullanishi lozim. Bu yondashuvda jamiyat - erkin, muvozanatli va fuqarolarning huquqlari hurmat qilinadigan tuzilma sifatida tasvirlanadi.

Bundan farqli o‘laroq, Sharq falsafasida jamiyat va inson o‘rtasidagi uyg‘unlikka katta ahamiyat beriladi. Sharq falsafasining asosiy yo‘nalishlari, masalan, Konfutsiylik, Buddizm va Islom falsafasi, jamiyatdagi tinchlik va adolatni insonning axloqiy fazilatlarini bilan bog‘laydi. Sharq falsafasida jamiyatda tinchlik, hamjihatlik va bir-birini hurmat qilish qadriyatlari asosiy o‘rinda turadi. Konfutsiylikda jamiyatni tartibga solish, shaxsning jamiyatga xizmat qilish vazifasi sifatida ko‘riladi. Buddizmda esa jamiyatdagi tinchlik va birdamlik, uning a’zolarining ichki ruhiy holatiga bog‘liq ekanligi ta’kidlanadi. Sharq falsafasining bunday yondashuvi, ijtimoiy tizimning stabil va tinch bo‘lishi uchun har bir insonning o‘z ichki ahloqi va ijtimoiy mas’uliyati muhimligini ko‘rsatadi.

Zamonaviy dunyoda G‘arb va Sharq falsafasining o‘zaro ta’siri sezilarli darajada ko‘rinadi. Globalizatsiya va madaniy almashinuv jarayonlarida har ikki falsafiy an’ana bir-birini to‘ldirishi va o‘zaro bag‘rikenglikka xizmat qilishi mumkin. G‘arbda individual huquqlar va erkinliklarning himoya qilinishi, Sharqda esa jamiyatning uyg‘unligi va axloqiy fazilatlarining muhimligi haqida tushunchalar birlashib, zamonaviy jamiyatda ijtimoiy adolat va tenglikka erishishga xizmat qiladi.

G‘arb va Sharq falsafalarida jamiyat tushunchasi turlicha bo‘lishiga qaramay, har ikkisi ham insonning jamiyatdagi o‘rni va uning ijtimoiy tizimdagi roli haqida chuqur mulohazalar yuritadi. G‘arbda erkinlik va huquqlar, Sharqda esa hamjihatlik va mas’uliyat, jamiyatni rivojlantirish va barqarorligini ta’minlashda muhim omil sifatida qaraladi. Shuning uchun, bu ikki falsafaning o‘zaro o‘rganilishi va zamonaviy sharoitlarda qo‘llanilishi jamiyatni yanada adolatli va barqaror qilish uchun muhim ahamiyatga ega. Shunday qilib, G‘arb va Sharq falsafalarida jamiyat tushunchasi, har biri o‘zining falsafiy g‘oyalari orqali ijtimoiy tizimni shakllantirishga harakat qilgan. Bugungi kunda bu ikki falsafiy yo‘nalishning birgalikda o‘rganilishi, jamiyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, har bir madaniyat va falsafiy an‘ananing o‘ziga xosligini va jahon hamjamiyatidagi ahamiyatini yanada yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Jamiyat falsafasi insonning ijtimoiy mavjudligi va uning o‘zaro aloqalarini tahlil qiladigan falsafiy yo‘nalishdir. G‘arb va Sharq falsafalarida jamiyat tushunchasi turlicha shakllangan, har bir falsafada o‘ziga xos yondashuvlar va qadriyatlar mavjud. G‘arb falsafasida ko‘proq individualizm va erkinlikka, Sharq falsafasida esa uyg‘unlik va jamiyatda o‘zaro mas’uliyatga urg‘u berilgan. G‘arb falsafasida jamiyat ko‘pincha individual huquqlar, erkinlik va shaxsning o‘zini ifodalash bilan bog‘liq bo‘lsa, Sharq falsafasida jamiyatni barqaror va tinch tutish uchun hamjihatlik, axloqiy fazilatlar va o‘zaro hurmat muhim hisoblanadi.

G‘arb falsafasida jamiyat tushunchasi ko‘pincha ijtimoiy shartnomalar va fuqarolarning erkinliklarini himoya qilishga asoslanadi. Hobbes, Locke, Rousseau kabi falsafiy mutafakkirlar jamiyatning asosini shaxsiy huquqlar va erkinliklar bilan bog‘lashgan. Hobbesning "Tabiat holati"da insonlar o‘zaro yovuz bo‘lib, o‘z manfaatlarini himoya qilish uchun ijtimoiy shartnoma tuzishini ta’kidlagan. John Locke esa tabiiy huquqlar, xususan hayot, erkinlik va mulk huquqi haqida gapirgan va jamiyatning asosiy vazifasi shu huquqlarni himoya qilish ekanligini ta’kidlagan. Rousseau esa jamiyatda umumiy iroda (volonté générale) va ijtimoiy tenglikka urg‘u beradi. Shu bilan birga, G‘arb falsafasida jamiyat shaxsning erkinliklarini himoya qilish va huquqlarini ta’minlashga yo‘naltirilgan.

Sharq falsafasida jamiyatning asosiy qadriyatlari tinchlik, hamjihatlik va axloqiy fazilatlarga asoslanadi. Sharq falsafasida Konfutsiylik, Buddizm, Islom falsafasi kabi yo‘nalishlar jamiyatni tashkil etishda muvozanat va uyg‘unlikni ta’minlashga katta

e’tibor beradi. Konfutsiylilikda jamiyatdagi tartib va tinchlikning asosiy omili ahloqiy fazilatlar va shaxsning jamiyatga xizmat qilishidir. Konfutsiyga ko‘ra, jamiyatni tashkil etish uchun inson o‘z axloqiy mas’uliyatlarini bajarishi va boshqalar bilan o‘zaro hurmatda bo‘lishi kerak. Buddizmda jamiyatning barqarorligi va tinchligi insonlarning ichki ruhiy holatiga bog‘liq. Bu falsafada jamiyatdagi tinchlik va birdamlik shaxsning ichki dunyosidagi tinchlikka bog‘liq ekanligi ta’kidlanadi. Islom falsafasida jamiyatning adolat va halollikka asoslanishi zarurligi ta’kidlanadi. Islomda har bir shaxs o‘z axloqiy mas’uliyatini bajarish orqali jamiyatni yaxshilashga hissa qo‘shadi.

Zamonaviy dunyoda G‘arb va Sharq falsafalari bir-birini to‘ldiradigan va o‘zaro ta’sir etadigan omil sifatida rivojlanmoqda. Globalizatsiya jarayonlari ikki falsafiy an’ananing birlashishi va bir-birini tushunishiga olib kelmoqda. G‘arbning individual huquqlar va erkinliklarni himoya qilish tamoyili va Sharqning axloqiy fazilatlar va tinchlikka asoslangan yondashuvlari jamiyatni rivojlantirishda birgalikda ahamiyatli bo‘lishi mumkin. Shunday qilib, G‘arb va Sharq falsafalaridagi jamiyat tushunchalari o‘zaro muvozanat va uyg‘unlikka asoslangan birgalikda ishlash orqali zamonaviy jamiyatning barqarorligini ta’minlashga yordam beradi. Bu ikki falsafiy maktab o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir va almashinish, jamiyatni yanada adolatli va tinch qilish uchun yangi yondashuvlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Rajabov, A. – G‘arb va Sharq falsafasida jamiyat tushunchasi, Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, 2010.
2. Karimov, I. – Falsafa va ijtimoiy tuzilma: G‘arb va Sharq o‘rtasidagi farqlar, Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi, 2012.
3. Mahmudov, A. – G‘arb va Sharq falsafasida jamiyat: Tushunchalar va yondashuvlar, Toshkent: Ma’rifat Nashriyoti, 2015.
4. Yuldoshev, R. – Jamiyatshunoslik va falsafa: G‘arb va Sharqning asosiy qarashlari, Toshkent: O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi Noshirligi, 2017.
5. Abduvaxidov, I. – Sharq va G‘arb falsafasida ijtimoiy tuzilma va individ, Toshkent: Sharq Noshirligi, 2018.